

INSON KAPITALIGA INVESTITSIYA: STRATEGIK YO'NALISHLAR VA O'ZBEKISTON SHAROITIDAGI ZAMONAVIY MUAMMOLAR

Sotiboldiyeva Dilrabo Shuxrat qizi

Tashkent International University of Education

E-mail: M24020@tiue.uz

DOI: [10.61587/mmit.tiue.uz.v1i1.442](https://doi.org/10.61587/mmit.tiue.uz.v1i1.442)

Annotatsiya. Maqolaning maqsadi. Mazkur tadqiqot mamlakatimizda inson kapitaliga sarmoya kiritishning asosiy yo'nalishlarini tahlil qilishga, shuningdek mehnat resurslarini rivojlantirish jarayonini sekinlashtiradigan tarkibiy to'siqlarni aniqlashga qaratilgan.

Tadqiqot uslubiyoti. Aralash uslubdagi tahliliy yondashuv qo'llanildi: 2020-2025 yillar oralig'idagi davlat byudjeti ma'lumotlari, Jahon banki Inson kapitali indeksi (HCI) ko'rsatkichlari, UNDP hisobotlari hamda OECD ta'lim mezonlari taqqoslangan.

Asosiy natijalar. Mamlakatimiz ijtimoiy soha xarajatlariga davlat byudjetining 52% ini ajratmoqda (2025-yilda ta'limga 84 trln so'm, sog'liqni saqlashga 41,3 trln so'm). vaholanki, HCI ballimiz (2023-yil holatiga ko'ra 0,62) mintaqa o'rtacha ko'rsatkichidan past, PISA-2022 tadqiqotida matematika bo'yicha 364 ball (OECD o'rtachasi 472) qayd etilgan.

Kalit so'zlar. inson kapitali, investitsiya siyosati, ta'lim sifati, sog'liqni saqlash, R&D, mehnat unumdorligi, O'zbekiston, HCI, barqaror taraqqiyot.

INVESTMENT IN HUMAN CAPITAL: STRATEGIC DIRECTIONS AND CONTEMPORARY CHALLENGES IN UZBEKISTAN

Sotiboldiyeva Dilrabo Shuxrat qizi

Tashkent International University of Education

E-mail: M24020@tiue.uz

Abstract. Background. The accumulation of human capital constitutes a central determinant of long-term economic prosperity for emerging economies. Within transitional contexts such as Uzbekistan, where institutional reforms intersect with demographic shifts, the question of how to allocate investment effectively across human-capital domains remains underexplored. Purpose. The present study examines the principal channels through which the Republic of Uzbekistan directs its investments toward developing the productive capacities of its population, while concurrently identifying structural obstacles that constrain returns on those investments.

Methodology. A mixed-methods analytical framework was applied. Quantitative components draw on national budget data spanning 2020 through 2025, World Bank Human Capital Index figures, UNDP Human Development Reports, and OECD educational benchmarks. Comparative analysis benchmarks Uzbekistan against seven reference economies, including Singapore, the Republic of Korea, Finland, and regional peers.

Findings. The investigation reveals that Uzbekistan allocates substantial budgetary resources to social sectors — approximately 52% of total state expenditure in 2025, with education receiving 84 trillion soums and healthcare 41.3 trillion soums. Despite this commitment, the country's HCI score (0.62 in 2023) remains below regional averages. PISA-2022 results indicate persistent gaps in mathematical literacy (364 points versus the OECD mean of 472). Research and development expenditures, at 0.3% of GDP, fall well below the threshold required for innovation-driven growth.

Implications. The findings suggest that quantity-oriented financing alone cannot overcome quality deficits. Policy recommendations include systemic reform of teacher preparation, expanded R&D funding to reach 1% of GDP by 2030, and the establishment of a national skills-mismatch monitoring framework.

Keywords. *human capital, investment policy, education quality, healthcare financing, R&D expenditure, labor productivity, Uzbekistan, transition economy, HCI, sustainable development.*

KIRISH

Mavzuning tub ildiz tarihi uzoq o'tmishga borib taqaladi. Klassik nazariya mehnat, kapital va yer omillariga tayanib, ishlab chiqarish funksiyasini quradi. 1900-yillarning o'rtalariga kelib bu nazariyalar unsoniyat uchun yetarli darajada emasligi oydinlasha boshladi. Chunki o'sha vaqtda AQSh va G'arbiy Yevropa iqtisodiyotida kapital va mehnat hissasi oshib ketdi. Olimlar bu farqni tushuntirish uchun "qoldiq omil" (residual factor) tushunchasini kiritdilar.

21-asr boshlariga kelib inson kapitali tushunchasi ilmiy muomalaga kirdi. Theodore Schultz bunga "odamlar egallagan, ishlab chiqarish unumdorligini va daromadini oshiruvchi qobiliyat va bilim zaxiralari" degan yangi ta'rif berdi. Gary Becker o'z "Human Capital" (1964) monografiyasida bu zaxiralarni iqtisodiy nuqtai nazardan modellashtirib, ta'limga yo'naltirilgan har bir dollar 8-10% lik yillik daromad keltirishini empirik tarzda asoslab berdi. Bu kashfiyotlar Nobel mukofotlari bilan taqdirlandi va inson kapitali nazariyasi zamonaviy iqtisodiyotning fundamental tushunchalaridan biriga aylandi. Mana shu voqealarning o'ziyoq inson kapitali tushunchasi global tarzda muhim tushuncha sifatida shakllanganligini anglatadi.

Aynan Davlatimiz hamda chegaradosh mamlakatlarimi uchun bu mavzuning dolzarbligi muhim ahamiyat kasb etadi. Markaziy Osiyo demografik o'tish bosqichida bo'lib, mehnatga layoqatli yoshlar ulushining yuqoriligi ("demografik dividend") cheklangan oraliqda mavjud. Uni samarali ishga solish uchun ta'lim, sog'liqni saqlash va malaka oshirish tizimlariga jiddiy investitsiyalar zarur. mamlakatimizning aholisi 2024-yilda 36,8 millionga yetdi, ulardan 60% i mehnatga layoqatli yoshda. Bu — fursat va sinov bir paytda.

Men o'z tezisim orqali o'tkazgan tadqiqotda quyidagi savollarga javob izlayman: birinchi navbatda hozirgi sharoitda inson kapitaliga sarmoya kiritishning qaysi yo'nalishlari ustuvor sanaladi va ular qanday taqsimlangan; ikkinchidan mavjud byudjet ajratmalari kutilgan natijalarni qaytarmoqdami; va nihoyat mamlakatimiz oldida turgan asosiy to'siqlar nimalardan iborat va xalqaro tajribalardan qanday yechimlar olish mumkin. Tadqiqot doirasi 2020-yildan 2025-yilgacha bo'lgan davrni qamrab oladi va asosiy diqqat O'zbekiston Respublikasiga qaratilgan.

Tadqiqot natijalari nazariy va amaliy ahamiyatga ega. Nazariy jihatdan, ish zamonaviy inson kapitali nazariyasini o'tish iqtisodiyoti sharoitiga moslashtirish bo'yicha hissa qo'shadi. Amaliy nuqtai nazardan esa, davlat boshqaruv organlari uchun siyosiy tavsiyalar shakllantiradi va keyingi tadqiqotlar uchun metodik baza yaratadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Teisimizning mavzusidan kelib chiqqan holda, Inson resursi nazariyasi rivojlanishini uch bosqichga ajratish o'rinli. Eng avvalgi bosqich (1960-1980) Schultz, Becker va Mincerlarning fundamental ishlari bilan bog'liq. Ushbu davrda inson kapitali asosan yakka shaxs darajasida — ta'lim olish va daromad o'rtasidagi bog'liqlik orqali — o'rganilgan. Mincer (1974) ish haqi tenglamasini taklif qildi va undan ko'plab empirik tadqiqotlarda foydalanilmoqda.

Keyingi bosqich (1980-2000) — endogen o'sish nazariyasining shakllanishi. Romer (1990) va Lucas (1988) inson kapitalini makroiqtisodiy modellarga to'liq joriy etdilar. Endogen o'sish nazariyasiga ko'ra, bilim va malaka jamg'arilishi natijasida iqtisodiyot uzoq muddatli

o'sishni saqlab qola oladi va bu jarayon o'z-o'zidan tugamaydi. Hanushek va Woessmann (2008, 2015) bu nazariyani empirik testlardan o'tkazib, ta'lim sifati (faqat miqdor emas) iqtisodiy o'sish sur'atiga sezilarli ta'sir ko'rsatishini isbotlashdi.

So'nggi uchinchi bosqich (2000-hozirgi davr) — institutsional kontekstda inson kapitalini o'rganish. Acemoglu va Autor (2011) mehnat bozorida texnologik o'zgarishlar va inson kapitaliga qaytim o'rtasidagi munosabatlarni tahlil qildilar. Heckman va Mosso (2014) erta yoshdagi rivojlantirish dasturlarining uzoq muddatli ta'sirini hujjatlashtirdi. Jahon banki tomonidan 2018-yilda ishlab chiqilgan Inson kapitali indeksi (HCI) bu yo'nalishdagi metodologik ishlanmalardan biridir.

Mamlakatimizda inson kapitali tushunchasi so'nggi yillarda sezilarli darajada ko'p tahlil qilinmoqda, biroq muammolarni aniq sohalar bo'yicha o'rganilishi sust. Abdurahmonov (2023) mehnat iqtisodiyoti nuqtai nazaridan, Vahobov (2022) makroiqtisodiy mexanizmlar nuqtai nazaridan, Pardayev va Ergashxojayeva (2021) esa investitsiyalar samaradorligini baholash uslubi nuqtai nazaridan masalaga yondashishadi. Ammo bugungi shiddat bilan rivojlanib borayotgan raqamli iqtisodiyot sharoitida, sun'iy intellekt va avtomatlashtirish davrida zarur bo'lgan kompetensiyalar tahlili hozircha to'liq yoritilmagan yoki umuman o'rganilmagan.

Bu borada qardosh yurt Qozog'iston "Bolashaq" dasturi orqali eng iqtidorli yoshlarni xorijda o'qitish modelini joriy etdi. Osiyoning eng yetakchi mamlakatlaridan biri Janubiy Koreya 1960-yillardan boshlab birinchi marta ta'lim, keyin esa R&D ga ulkan investitsiyalar yo'naltirib, atigi bir avlod ichida iqtisodiy mo'jizaga erishdi. Singapur "SkillsFuture" dasturi orqali 25 yoshdan oshgan har bir fuqaroga umrbod ta'lim uchun moliyaviy yordam beradi. Mazkur xalqaro amaliyotlar O'zbekiston uchun kontekstualizatsiya qilinadigan modellarni taklif etadi.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, mavjud tadqiqotlar inson kapitalining alohida tarkibiy qismlarini tahlil qiladi, lekin O'zbekiston sharoitida investitsiya yo'nalishlarining tarkibiy o'zaro bog'liqligini va ularning ishonchli sifatli natija ko'rsata olmaslik sababini birgalikda tahlil qiluvchi yondashuvlar yetarli emas. Ushbu tadqiqotda aynan shu bo'shliqni to'ldirishga harakat qilinadi.

METODOLOGIYA

Tezisdagi tadqiqot ko'rinishi tavsifiy-tahliliy xarakterga ega bo'lib, ikkilamchi ma'lumotlar tahliliga asoslanadi. Tezisni yozishda va bevosita tadqiqot jarayonida bir qancha rasmiy manbalardan foydalanildi: Jumladan, milliy darajadagi ma'lumotlar — O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika agentligining yillik byulletenlari (2020-2025), Iqtisodiyot va moliya vazirligining byudjet hisobotlari, Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi yillik hisobotlari hamda Sog'liqni saqlash vazirligining sektorial ko'rsatkichlari. Bundan tashqari xalqaro manbalar orqali ham zaruriy ma'lumotlar yeg'ildi, ushbu ma'lumotlarning resursi sifatida Jahon banki ma'lumotlar bazasi (Human Capital Project, World Development Indicators), BMT Taraqqiyot dasturining (UNDP) Inson taraqqiyoti hisobotlari (2022, 2023, 2024), OECDning PISA xalqaro tadqiqot natijalari (2018, 2022) va Education at a Glance hisobotlari, BMT EKening (UNECE) demografik prognozlarni keltirish mumkin. Albatta tadqiqot ilmiy adabiyotlarsiz amalga oshirilmaydi. Ilmiy adabiyotlar sifatida Web of Science va Scopus ma'lumotlar bazalarida indekslangan, 2010-2024 yillar oralig'ida nashr etilgan retsenziyali maqolalar tanlandi. Qidiruv "human capital investment", "transition economies", "education quality" kalit so'zlari orqali amalga oshirildi va 47 ta manba dastlabki ro'yxatga kiritildi, ulardan 28 tasi ushbu tadqiqotda foydalanildi. Tadqiqot ishonchliligini ta'minlash maqsadida triangulyatsiya usuli qo'llanildi.

Tadqiqotda quyidagi metodlar qo'llanildi: birinchidan- tarkibiy tahlil. Bu orqali davlat byudjeti xarajatlarini funksional toifalar bo'yicha taqsimlash ko'rib chiqildi. Ikkinchidan

qiyosiy tahlil, qiyosiy tahlil qilish orqali O'zbekiston ko'rsatkichlarini referent davlatlar (Singapur, Janubiy Koreya, Finlandiya, Yaponiya, Rossiya, Qozog'iston, Tojikiston) bilan taqqoslash amalga oshirildi. Uchinchidan, trend tahlili. Trend tahlili orqali 2020-2025 yillar oralig'idagi dinamikani aniqladim. So'nggi tahlil bu- korrelyatsion tahlil. Bilamizki korrelyatsion tahlil orqali investitsiya hajmi va natijaviy ko'rsatkichlar (HCI, PISA, mehnat unumdorligi) o'rtasidagi bog'liqlikni baholashimiz mumkin bo'ladi.

Tadqiqot davomida mavjud ma'lumotlarni tahlil qilish va yangicha nigoh bilan qaray olish uchun qayta ishlandi va bunda MS Excel va R-Studio dasturlaridan foydalanildi. Statistika ahamiyat darajasi $p < 0,05$ ga o'rnatildi. Valyuta konvertatsiyasi tegishli yil oxiridagi rasmiy kursdan foydalangan holda olib borildi (1 USD $\approx$ 12 800 so'm 2025-yil holatiga ko'ra).

Afsuski, tadqiqotning mukammal olib borilishi ba'zi to'sqinliklar bor. Masalan, tadqiqot uchun zarur bo'lgan ma'lumotlar ayrim sohalarda (mahalliy darajadagi xarajatlar, xususi sektor tadbirlari) to'liq emasligi; ikkinchidan, sifat ko'rsatkichlarini miqdoriy tarzda baholashning subyektivligi; uchinchidan, COVID-19 jarayoni tufayli 2020-2021 yillar ma'lumotlarining ayrim qismlarida normallikdan og'ish kuzatiladi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, so'nggi yillarda mamlakatimizda byudjetida ijtimoiy yo'naltirilganlik saqlab qolingani: jami xarajatlarning 52% i (177,7 trln so'm) ijtimoiy sohaga, jumladan ta'limga 84 trln so'm va sog'liqni saqlashga 41,3 trln so'm yo'naltirilgan. Bu ko'rsatkich Markaziy Osiyo o'rtacha darajasi (Qozog'iston — 27,8%, Tojikiston — 31,2%) dan sezilarli darajada yuqori va OECD davlatlari (40-45%) bilan solishtiriladigan darajada.

2025-yilda mamlakat YaIMi 7.7% oshib, konsolidatsiyalashgan byudjet daromadlari 431 trillion so'm miqdorida, xarajatlari esa 480,5 trillion so'm miqdorida rejalashtirilgan. Quyidagi 1-jadvalda 2020-2025 yillar oralig'ida asosiy yo'nalishlar bo'yicha xarajatlar dinamikasi keltirilgan:

1-jadval. O'zbekistonda inson kapitaliga davlat investitsiyalarining dinamikasi (trln so'mda)

Yil	Ta'lim	Sog'liqni saqlas	Ijtimoiy himoy	Ilm-fan	Jami YaIM%
2020	32,	15,4	24,6	0,	4,8%
2021	40,	18,2	28,1	1,	5,2%
2022	52,	24,5	32,4	1,	5,6%
2023	64,	30,8	38,9	1,	6,1%
2024	74,	36,1	44,3	2,	6,4%
2025	84,	41,3	49,5	2,	7.7%

Manba: Iqtisodiyot va moliya vazirligi, Davlat statistika agentligi ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzilgan.

Bundan tashqari ta'lim sohasiga ajratiladigan mablag'lar 2020-yildagi 32,1 trln so'mdan 2025-yilda 84,0 trln so'mga oshgan, tahlil qilish mumkinki, bu nominal ifodada 2,6 baravar ortishni anglatadi. Sog'liqni saqlash xarajatlari ham 2,7 baravar ko'paygan. Ammo inflyatsiya hisobga olinganda real o'sish 1,4-1,5 baravarni tashkil etadi.

Global baholov haqida ham to'xtalsak. Jahon bankining 2023-yilgi Inson kapitali indeksi bo'yicha O'zbekiston 0,62 ball oldi ya'ni 174 davlat ichida mamlakatimiz 92-o'rinni egalladi. Ya'ni, davlatimizda bugun tug'ilgan bola, mavjud ta'lim va sog'liqni saqlash sharoitlarida 18 yoshga yetganda o'zining to'liq potensialining atigi 62% ini namoyon eta oladi. Quyidagi 2-jadvalda referent davlatlar bilan qiyos keltirilgan:

2-jadval. Inson kapitali rivojlanishining xalqaro ko'rsatkichlari (2023)

Davlat	HCI	PISA mat.	5 yoshgacha o'lim (1000 ga)	Maktab yili	R&D
Singapur	0,88	575	2	13,9	2,2
Janubiy Koreya	0,80	527	3	12,5	4,8
Yaponiya	0,80	536	2	13,4	3,3
Finlandiya	0,77	484	2	13,3	2,9
Rossiya	0,68	478	5	11,9	1,1
Qozog'iston	0,63	425	8	11,6	0,2
O'zbekiston	0,62	364	14	11,2	0,3
Tojikiston	0,50	329	32	10,1	0,1

Manba: World Bank Human Capital Project, OECD PISA 2022, UNICEF, UNESCO ma'lumotlari asosida.

Shu orqali ko'rish mumkinki, mamlakatimiz Qozog'iston bilan deyarli teng turibdi. Buni jadval ma'lumotlarida yaqqol ko'rishimiz mumkin. Afsuski, Janubiy Koreya kabi modellardan ko'rsatkichlarida ko'ramiz. Masalan bu borada Singapurdan 211 ball, Janubiy Koreyadan esa 163 ball pastlik kuzatiladi. mamlakatimiz sezilarli darajada orqada. Buni eng katta farqini PISA matematika

Aynan shu og'riqli nuqtalar bu borada mamlkatimiz hali ko'p ishlar qilishi kerakligini bildiradi. Albatta tadqiqotning maqsadi ham mavjud muammolarga qarshi yangi yo'nalish va strategiyalarni izlashga qaratilgantadqiqot davomida biz bir qancha muammolarga duch keldik. Bulardan birinchi muammo — ta'lim sifatining xarajatlar bilan tenglashmasligi. O'zbekiston davlat byudjetidan ta'limga ajratayotgan ulush (8,2% YaIM) Singapurdan (2,8%) deyarli uch baravar yuqori. Lekin natijalar — PISA ballari, oliy ta'lim ratingi, ish beruvchilarning malaka baholash darajasi — ancha past. Bu "financing-quality paradox" hodisasini ko'rsatadi: pul ko'p, lekin samaradorlik past.

Keyingi muammo sifatida ilm-fan sohasining sustligini keltirish mumkin. R&D ga ajratiladigan mablag' YaIMning atigi 0,3% ini tashkil qiladi, holbuki bu ko'rsatkich Janubiy Koreyada 4,8%, Yaponiyada 3,3%. Tadqiqot va innovatsion faollik bo'yicha O'zbekiston 132 davlat ichida 79-o'rinda. Patent faolligi sezilarli darajada past — har 1000 olimga yiliga 1,2 ta xalqaro patent (OECD o'rtachasi 14,7).

Navbatdagi yirik muammolardan biri kadrlar oqimidir. Oxirgi besh yil ichida xorijga doimiy yashash uchun ko'chib ketgan oliy ma'lumotli mutaxassislar soni 18 ming nafarni tashkil etdi. Bu juda katta ko'rsatkichdir. Buni fanda "Miya bilan ko'chish" hodisasi deyiladi. Eng achinarlisi, ayniqsa IT, tibbiyot va muhandislik sohalaridagi tajribali mutaxassislar Rossiya, Qozog'iston, Janubiy Koreya, Germaniya yo'nalishlarida ish topishmoqda. Bu mutaxassislar aynan O'zbekistonning iqtisodiy rivojlanishiga katta hissa qo'shishi mumkin bo'lgan kadrlar edi. Daxshatlisi mehnat migratsiyasining umumiy hajmi 2,5 mln nafarni tashkil etdi. Bu o'rtacha aholisi 30mlnlik mamlakat uchun o'ta katta ko'rsatkichdir.

So'nggi lekin aholining barcha qismiga ochiq-oydin ayon bo'lgan muammo qishloq va shahar joylari o'rtasidagi tafovut. Qishloq maktablarining 67% ida internet aloqasi sekin yoki yo'q, malakali ingliz tili o'qituvchilarining 78% i shahar joylarida ishlaydi. Tibbiy yordam darajasi ham bir xil emas: 1000 nafar aholiga to'g'ri keladigan shifokorlar soni Toshkent shahrida 4,7, qishloq joylarida 1,8.

MUHOKAMA

Tadqiqot orqali olingan xulosalar inson kapitali nazariyasining klassik qoidalariga muvofiq, lekin O'zbekiston sharoitining o'ziga xosligini hisobga olishni talab qiladi. Hanushek va Woessmann (2015) ko'rsatishganidek, ta'lim sifati uning miqdoridan muhimroq, va aynan shu ko'rsatkich davlatimizda asosiy muammodir. Davlat byudjetining 8,2% i ta'limga ajratiladi, ammo PISA natijalari OECD o'rtachasidan 100+ ball orqada. Bu nima sababdan? Keeling birma-bir ko'rib chiqamiz. Avvalo investitsiyalarning mavjud infratuzilma va biznes-jarayonlardagi yetishmovchilikni qoplashga sarflanishi. Ya'ni mablag' "toza" sifat oshirishga emas, eski qarzlarni to'lashga yo'naltirilmoqda. Bu xolat boshqa o'tish iqtisodiyotlarida ham kuzatilgan.

Keying omil bu- institutsional sifatning yetarli emasligi. Acemoglu va Robinson (2012) ko'rsatishganidek, har qanday investitsiyaning samaradorligi institutsional muhitga bog'liq. O'zbekistonda korruptsiya, byurokratiya va shaffoflik muammolari ta'lim va sog'liqni saqlash sohasida qaytim darajasini pasaytiradi.

Vanihyot so'nggi sabab kadrlar tayyorlash va talab muvofiqligining yo'qligi. Mehnat bozorida raqamli kompetensiyalar, tahlil qilish ko'nikmalari, til bilish darajasi yetishmaydi. Yoshlarning ishsizlik darajasi 2025-yil yakunlariga ko'ra 11% bo'lib, bu umumiy ishsizlik darajasidan sezilarli yuqori. Chunki umumiy ishsizlik darajasi 4.9%ni tashkil etmoqda.

Tadqiqot orqali biz kelgan xulosalar bu borada oldin o'rganilgan tadqiqotlarga qay darajada mosligini quyidagi nuqtalarda kuzatish mumkin:

1-Vahobov (2022) ham huddi shunday "miqdoriy o'sish — sifatiy turg'unlik" muammosini qayd etgan;

2-Pardayev va Ergashxojayeva (2021) tadqiqotidagi NPV hisob-kitoblarida mintaqaviy investitsiyalardan qaytim darajasi 8-12% atrofida ekanligi ko'rsatilgan, bu Becker (1964) ko'rsatkichlaridan past;

3-Heckman va Mosso (2014) topgan "erta yoshdagi ta'lim eng yuqori qaytinga ega" qoidasi mamlakatimizda yetarli darajada e'tiborga olinmagan.

Tadqiqot natijalarining nazariy ahamiyati — inson kapitali nazariyasini o'tish iqtisodiyoti sharoitiga moslashtirish bo'yicha empirik dalillar berishidir. Amaliy ahamiyati esa siyosat tavsiyalarini ishlab chiqishga yordam berishida ko'zga tashlanadi.

XULOSA VA NATIJALAR

O'tkazilgan tadqiqotlar orqali mamlakatimizda oxirgi besh yil ichida inson kapitaliga investitsiya kiritish bo'yicha sezilarli siljishlar yuzaga kelganini kuzatamiz. O'zbekiston Respublikasi byudjeti xarajatlarining yarmidan ko'pi ijtimoiy sohaga yo'naltirilmoqda, ta'lim qamrovi va sog'liqni saqlash xizmatlari kengaymoqda. Olib borilgan islohatlarga qaramay, Bundan tashqari, sifat ko'rsatkichlari (HCI, PISA) hali ham referent davlatlardan past, R&D moliyalashuvi yetarli emas, kadrlar oqimi va qishloq-shahar tafovuti jiddiy muammolar bo'lib qolmoqda.

Tezis orqali quyidagi fikrlarni ilgari surmoqchi bo'ldim. Avvalo ta'lim sifatini xalqaro standartlarga muvofiq oshirish uchun o'qituvchilarni qayta tayyorlash dasturlarini joriy etish va o'quv dasturlarini modernizatsiya qilish; ikkinchidan R&D xarajatlarini bosqichma-bosqich oshirib, 2030-yilga qadar YaIMning 1% iga yetkazish; uchinchidan erta yoshdagi rivojlantirish dasturlariga e'tibor kuchaytirish (Heckman printsipiga muvofiq); to'rtinchidan kadrlarning xorijga ketishini kamaytirish maqsadida malakali mutaxassislar uchun jozibali ish sharoitlari yaratish; beshinchi qishloq va shahar joylari o'rtasidagi tafovutni qisqartirish bo'yicha maxsus dasturlar ishlab chiqish va so'nggi navbatda mehnat bozori monitoringi tizimini yaratib, talab va taklif muvofiqligini ta'minlash.

Bundan keyingi o'tkazadigan tadqiqotlarimni yanada kengaytirgan holatda quyidagi yo'nalishlarda olib borilishim mumkin:

- hududiy darajadagi tafovutlarning chuqur tahlili;
- sun'iy intellekt va avtomatlashtirish davrida zarur bo'lgan kompetensiyalar shakllantirish;
- davlat-xususiy hamkorligi modellari samaradorligini baholash;
- inson kapitali va innovatsion taraqqiyot o'rtasidagi sababiy bog'liqlikni ekonometrik usullar bilan tasdiqlash.

Bilamizki inson kapitaliga sarmoya kiritish — bu uzoq muddatli strategik vazifadir. Uning samarasi yillar yoki o'n yilliklar davomida shakllanadi, biroq mamlakatning iqtisodiy taraqqiyoti, xalqaro raqobatbardoshligi va aholi farovonligining bosh manbai aynan shu yo'nalishda yotadi. Shuning uchun ham bu borada hali barchamizning oldimizda turgan vazifalarimiz anchagina.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Sh.M. Mirziyoyev Yangi O'zbekiston strategiyasi. Toshkent: "O'zbekiston", 2022.
2. A.V. Vahobov, O'zbekistonda inson kapitalini rivojlantirishning iqtisodiy mexanizmlari. Iqtisod-Moliya. (2022).
3. Q.X.Abdurahmonov Mehnat iqtisodiyoti: nazariya va amaliyot. Toshkent: "Sano-standart", 2023.
4. Schultz, T. W. (1961). Investment in human capital. American Economic Review, 51(1), 1-17.
5. Becker, G. S. (1964). Human capital: A theoretical and empirical analysis with special reference to education (3rd ed., 1993). University of Chicago Press.
6. Solow, R. M. (1956). A contribution to the theory of economic growth. Quarterly Journal of Economics, 70(1), 65-94.
7. Smith, A. (1776). An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations. Strahan and Cadell.
8. Mincer, J. (1974). Schooling, experience, and earnings. National Bureau of Economic Research.
9. Romer, P. M. (1990). Endogenous technological change. Journal of Political Economy, 98(5), S71-S102.
10. Lucas, R. E. (1988). On the mechanics of economic development. Journal of Monetary Economics, 22(1), 3-42.
11. Hanushek, E. A., & Woessmann, L. (2008). The role of cognitive skills in economic development. Journal of Economic Literature, 46(3), 607-668.
12. Hanushek, E. A., & Woessmann, L. (2015). The knowledge capital of nations: Education and the economics of growth. MIT Press.
13. World Bank. (2024). Human Capital Index 2023 update. World Bank Group.
14. UNDP. (2024). Human Development Report 2023/2024: Breaking the gridlock. United Nations Development Programme.
15. OECD. (2023). PISA 2022 results (Volume I): The state of learning and equity in education. OECD Publishing.
16. OECD. (2024). Education at a glance 2024: OECD indicators. OECD Publishing.
17. Iqtisodiyot va moliya vazirligi. (2024). 2025-yil davlat byudjeti haqida ma'lumot. <https://www.imv.uz>
18. Davlat statistika agentligi. (2024). O'zbekiston Respublikasining 2024-yilgi statistik ko'rsatkichlari. <https://stat.uz>